

Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского
Серия «Юридические науки». Том 26 (65). 2013. № 2-1 (Ч. 1). С. 366-374.

УДК 349.3

ЩОДО ПИТАННЯ ПРО ВИНИКНЕННЯ МАТЕРІАЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗА ВІКОМ

Нискогуз Н. Б.

*Львівський національний університет ім. Івана Франка
м. Львів, Україна*

Здійснено аналіз правової природи матеріальних правовідносин пенсійного забезпечення за віком. З'ясовано підстави, умови та момент виникнення матеріальних правовідносин пенсійного забезпечення за віком.

Ключові слова: пенсійне забезпечення, право на пенсію за віком, матеріальні правовідносини пенсійного забезпечення за віком, пенсійний вік.

Конституцією України закріплено право громадян на соціальний захист, що включає право на матеріальне забезпечення їх, зокрема, у старості [1, с. 14].

Одним із видів матеріального забезпечення у старості є пенсійне забезпечення за віком.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема пенсійного забезпечення присвячено чимало наукових досліджень, зокрема праці В.С. Андрєєва, М.Д. Бойка, В.С. Венедіктова, В.П. Галаганова, О.Д. Зайкіна, М.Л. Захарова, С.М. Прилипка, С.М. Синчук, І.М. Сироти, Н.М. Стаховської, Б.С. Стичинського, Я.М. Фогеля, І.С. Ярошенка. Крім того, зростає кількість дослідників у сфері пенсійного забезпечення, в тому числі, за віком (О.В. Горбатенко, Т.О. Дідковська, М.М. Клемпарський, Т.В. Колеснік-Омельченко, І.В. Оклей, А.В. Скоробогатько, Г.В. Татаренко, А.А. Ширант тощо). Вагомим є також монографічне дослідження у розглядуваній сфері – «Правові проблеми пенсійного забезпечення в Україні» [2].

Зазначимо, що з приводу дефінітивного визначення правовідносин пенсійного забезпечення за віком єдиного підходу у науковців не має.

На наш погляд, пенсійне забезпечення за віком доцільно визначати через суспільні відносини, що виникають між їх учасниками під час реалізації ними своїх прав та обов'язків у сфері пенсійного забезпечення за віком, що полягають у персоніфікованому наданні матеріального забезпечення у вигляді грошових коштів шляхом перерозподілу коштів відповідних соціальних фондів. Такий підхід, вважаємо, має не лише теоретичне, а й практичне значення, оскільки правовідносини пенсійного забезпечення є основною формою реалізації права особи на пенсію. Крім того, право на пенсію є реальним, коли воно належним чином гарантовано [3, с. 45]. А тому, враховуючи необхідність створення гарантій забезпечення права на пенсію, пенсійне забезпечення як самостійний вид суспільних відносин стає об'єктом правового регулювання.

Отож, пенсійне забезпечення за віком реально функціонує у формі відповідних однойменних правовідносин. Правовідносини пенсійного забезпечення за віком є

доволі різноманітними. Залежно від того, результатом реалізації якої норми є правовідносини, розподілимо останні на матеріальні (основні) та процедурні (похідні). До перших належать правовідносини з приводу призначення пенсій. До других – правовідносини з приводу встановлення юридичних фактів, реалізації права на пенсію за віком; відносини щодо розгляду в позасудовому порядку скарг з питань, що стосуються соціального захисту населення.

Формулювання цілей дослідження. Метою цього дослідження є аналіз правової природи підстав, умов і моменту виникнення саме матеріальних правовідносин пенсійного забезпечення за віком.

Виклад основного матеріалу дослідження. Право на пенсію за віком реалізується у матеріальних правовідносинах пенсійного забезпечення за віком. Останні можна охарактеризувати як врегульовані нормами пенсійного законодавства вольові соціальні стосунки претензійно-забезпечувального характеру, у яких згідно із рішенням уповноваженого органу пенсійного забезпечення правомочна сторона-пенсіонер має право на регулярне та у визначені строки отримання пенсії за віком у встановленому розмірі, а зобов'язана сторона – орган пенсійного забезпечення – несе юридичний обов'язок надати (виплачувати) йому відповідне соціальне благо – пенсію за віком.

Отож, досліджувані у цій статті правовідносини можна охарактеризувати за наступними ознаками:

1) їм притаманний матеріальний характер надання. Пенсійні виплати традиційно мають грошовий вираз шляхом перерозподілу коштів відповідних соціальних фондів (Пенсійного, Накопичувального чи недержавного пенсійного фондів);

2) визначений законодавством розмір матеріальних виплат [4, с. 70]. Пенсійне забезпечення за віком у солідарній системі, як правило, має недоговірний характер, тобто визначається законом. Однак, додаткове договірне забезпечення в межах зазначених правовідносин можливе у двох інших пенсійних системах. Зокрема, однією з істотних умов пенсійного контракту в недержавному пенсійному забезпеченні є пенсійна схема, що відображає порядок визначення розміру пенсійних виплат;

3) метою існування розглядуваних правовідносин є реалізація права на пенсійне забезпечення за віком;

4) об'єктом цих правовідносин є пенсія за віком. Варто зазначити, що автором визнається широке тлумачення пенсії за віком: як страхової пенсії за віком в солідарній системі, на пільгових умовах, пенсії за вислугу років (де обов'язковою умовою виступає досягнення пенсійного віку), довічної пенсії за рахунок коштів накопичувальної пенсійної системи за умови досягнення встановленого пенсійного віку, а також пенсійні виплати з недержавних пенсійних фондів;

5) суб'єктами матеріальних правовідносин пенсійного забезпечення за віком виступають пенсіонер як правомочна сторона і відповідний орган пенсійного забезпечення – як зобов'язана;

6) за строком дії, як правило, матеріальні правовідносини пенсійного забезпечення за віком є постійними (регулярними) та тривалими (довічними). Наприклад, пенсії за віком із солідарної системи призначаються довічно, а їх виплата здійснюється щомісяця. Поряд з тим, у накопичувальній системі та у недержавному пенсійному забезпеченні ці правовідносини є строковими.

Крім того, за видами забезпечення це правовідносини із приводу надання пенсій за віком. Але така характеристика є загальною та потребує конкретизації. Отож, залежно від рівня пенсійної системи, в межах якої відповідні пенсії за віком надаються, можна виокремити такі три групи: матеріальні правовідносини пенсійного забезпечення за віком у солідарній, накопичувальній пенсійній системі та в системі недержавного пенсійного забезпечення.

Необхідно зазначити, що рівень пенсійної системи, в свою чергу, обумовлює природу цих правовідносин. Зокрема, за правовою природою матеріальні правовідносини пенсійного забезпечення за віком у солідарній пенсійній системі завжди є недоговірною характеру (крім добровільної участі у загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванні), в накопичувальній пенсійній системі – як недоговірною, так і договірною характеру, і завжди добровільної участі у системі недержавного пенсійного забезпечення.

Як і в будь-яких інших правовідносинах, виникнення матеріальних правовідносин пенсійного забезпечення за віком пов'язане з певними умовами та підставами.

Розпочинаючи аналіз умов та підстав матеріальних правовідносин пенсійного забезпечення за віком, необхідно уточнити деякий понятійний ряд, а саме, що розуміємо під умовами та підставами виникнення досліджуваних правовідносин.

Умови – це визначені нормами права обставини, що сприяють виникненню, зміні та припиненню відповідних правовідносин. Підстави – це чітко визначені законодавством юридичні факти, які породжують, змінюють або припиняють відповідні правові відносини. Крім того, науковцями широко використовується такий термін, як передумови виникнення правовідносин. Під останніми розуміється попередня і неодмінна умова їх існування, виникнення.

Позиції науковців стосовно передумов виникнення правовідносин є доволі неоднорідними. У загальній теорії права виділяють наступні обставини, що передують виникненню правовідносин: норма права, що регулює суспільні відносини, надає їм характер, тобто форму правовідносин; правоздатність як ознака суб'єкта правовідносин; юридичний факт, наявність або відсутність якого, відповідно до норми права викликає виникнення, зміну або припинення правовідносин [5, с. 139]. Згадані передумови виникнення правовідносин називають нормативними, правосуб'єктними та фактичними передумовами [6, с. 122]; поділяють на загальні (необхідні для виникнення та існування будь-яких відносин, а саме: наявність не менш двох суб'єктів; інтереси, потреби людей, під впливом яких вони вступають у різноманітні правовідносини) та спеціальні, або юридичні передумови виникнення правовідносин (норма права; праводієздатність суб'єктів, юридичний факт) [7, с. 387], [8, с. 285].

На наш погляд, передумови доцільно розглядати, як загальні умови в значенні факторів, що сприяють виникненню правовідносин, які мають стабільний характер і наявність яких є неодмінною, а тому презюмується. Такими є сукупність правової норми, яка є своєрідною схемою правовідносин і встановлює вимоги до обсягу правосуб'єктності. Остання, зіставляючись із нормою, визначає особу в якості суб'єкта правовідносин, між котрими, в свою чергу, виникають, змінюються або припиняються правовідносини за наявності юридичного факту, визначеного нормою права. Таким чином, у матеріальних правовідносинах пенсійного забезпечення за віком перехід, визначених нормами пенсійного законодавства, правових можливостей щодо здійснення такого забезпечення, відбувається через юридичні факти. А тому останні

є як передумовою (загальною умовою), так і підставою для виникнення, зміни та припинення правовідносин пенсійного забезпечення за віком.

Матеріальні правовідносини пенсійного забезпечення за віком породжуються і реалізуються через правові норми у сфері пенсійного забезпечення. Нормами, які породжують правовідносини пенсійного забезпечення за віком, є Конституція України, Основи законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування [9], Закони України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» [10], «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [11], «Про пенсійне забезпечення» [12], «Про недержавне пенсійне забезпечення» [13] тощо.

Наступною загальною умовою виникнення правовідносин пенсійного забезпечення за віком, на наш погляд, є правосуб'єктність як сукупність правоздатності, дієздатності та правового статусу.

Зазначимо, що деякі науковці серед умов виникнення правовідносин у сфері пенсійного забезпечення виділяють натомість спеціальну правоздатність як здатність бути суб'єктом певних правовідносин (в даному випадку правовідносин пенсійного забезпечення) в середині окремої галузі права (зокрема, права соціального забезпечення) [14, с. 65]. Наприклад, суб'єктом пенсійних правовідносин за певних умов може бути будь-який громадянин. Але щоб стати пенсіонером, особа повинна мати пенсійну правоздатність (здатність громадянина здобути суб'єктивне право на пенсію і володіти ним, вступати в конкретні пенсійні правовідносини).

Інші науковці [15, с. 40] вважають, що правоздатність вказує лише на те, хто може бути суб'єктом права, тобто чия поведінка регулюється правовими нормами і цим обмежується. Сенсу виділяти спеціальну правоздатність немає. Так, С.М. Синчук (Сивак) заперечує існування спеціальної пенсійної правоздатності, зазначаючи, що основним елементом пенсійної правосуб'єктності є пенсійна дієздатність, умови настання якої передбачені пенсійним законодавством та диференціюються в залежності від виду пенсійних правовідносин [16, с. 8].

Не вдаючись до детального аналізу поняття та складових елементів правосуб'єктності у сфері правовідносин пенсійного забезпечення за віком, зазначимо, що правоздатність у пенсійному забезпеченні за віком, як можливість особи мати права і обов'язки у вказаній сфері, супроводжується дієздатністю, яка передбачає можливість своїми діями набувати для себе право на пенсію за віком та самостійно його реалізовувати, а також здатність своїми діями створювати обов'язки у цій сфері, самостійно їх виконувати та нести відповідальність у разі їх невиконання.

Правосуб'єктність у сфері правовідносин пенсійного забезпечення за віком виступає належною та необхідною ознакою суб'єкта цих правовідносин, дозволяє особі виступати в якості суб'єкта правовідносин, тобто є передумовою розповсюдження норми пенсійного законодавства на певних осіб.

Поєднати існування норми права як схеми правовідносин, правосуб'єктності як необхідної умови існування правовідносин і перетворити їх сукупність у правовідносини покликані юридичні факти. Це передбачені правовою нормою певні об'єктивні обставини, з настанням яких пов'язані виникнення, зміна або припинення правових відносин.

У науковій літературі обґрунтовано чимало теоретичних концепцій стосовно фактів, що породжують право на соціальне забезпечення, в тому числі і пенсійне. Науковці використовують різні терміни «складна життєва обставина», «соціально-зна-

чуща обставина», «об'єктивна правова підстава правової аліmentaції», «соціальний ризик», «факти, що мають значення підстав» [17, с. 247] тощо.

Пропонуємо використовувати конструкцію «юридичний факт, який обумовлює виникнення права на забезпечення конкретного виду».

На наш погляд, загальним (властивим для всіх трьох пенсійних систем) і, в тому числі, головним (стрижневим) юридичним фактом, що обумовлює виникнення матеріальних правовідносин пенсійного забезпечення за віком, є досягнення пенсійного віку.

У пенсійному законодавстві не вживається термін «пенсійний вік». Замість нього вказується вік, з досягнення якого призначається пенсія за віком. Конституція України таким терміном також не оперує, а закріплює право громадян на соціальний захист, зокрема на матеріальне забезпечення у старості. Конституціоналісти обґрунтовують це тим, що зазначене право не залежить від того, до якої вікової категорії громадяни належать. До того ж, право на соціальний захист у старості не обмежується тільки пенсійним забезпеченням, а включає й інші види передбаченої законом допомоги.

Відомо, що старість як фізіологічна категорія, є природним станом організму, який часто не збігається з календарним віком особи. А тому виникнення в особи права на соціальне забезпечення, зокрема, пенсійне, необхідно пов'язувати із настанням такого юридичного факту, як пенсійний вік.

На наш погляд, досягнення пенсійного віку є юридичним фактом, що виступає підставою виникнення лише права на пенсію за віком, за наявності сплачених внесків або страхового стажу, але не є підставою виникнення матеріальних правовідносин пенсійного забезпечення за віком. Варто врахувати, що юридичні факти в соціальному забезпеченні носять вольовий характер, завдяки чому реалізується як індивідуальна воля його суб'єктів, яка спрямована на досягнення конкретної мети за допомогою норм права (суб'єктивна воля), так і державна воля (закріплена у нормах права). Отож, для виникнення матеріальних правовідносин пенсійного забезпечення за віком необхідна перевірена на етапі процедурних правовідносин пенсійного забезпечення за віком взаємозалежна та послідовна сукупність таких юридичних фактів, як своєчасного волевиявлення особи, котра досягла встановленого законодавством пенсійного віку і має необхідний страховий стаж та рішення органу пенсійного забезпечення про призначення пенсії за віком або ж наявність укладеного пенсійного договору між заінтересованою особою та органом пенсійного забезпечення.

У науковій літературі таку взаємозалежну та послідовну сукупність юридичних фактів, що породжує правові наслідки, вчені називають фактичним (юридичним) складом.

Фактичний (юридичний) склад як підстава виникнення матеріальних правовідносин пенсійного забезпечення за віком – це сукупність юридичних фактів, настання яких необхідне для виникнення зазначених правових відносин.

У галузевій науковій літературі до елементів фактичного (юридичного) складу у сфері пенсійного забезпечення відносять: 1) юридичні факти, юридично значущі обставини і, як додатковий елемент, юридично значущі передумови, або 2) об'єктивні факти (абсолютно об'єктивні, що не залежать від волі суб'єкта (стать, вік тощо) та відносно об'єктивні, наприклад, трудовий і страховий стаж відповідної тривалості, що визначають обсяг пенсійного права особи; волевиявлення особи та рішення компетентного органу про призначення пенсії.

Аналізуючи погляди науковців щодо означеного, пропонуємо дещо інший підхід до елементів фактичного (юридичного) складу як підстави виникнення матеріальних правовідносин пенсійного забезпечення за віком. На наш погляд, серед останніх можна виділити:

1) юридичний факт, наявність якого викликало правове регулювання відповідних відносин, – досягнення пенсійного віку;

2) страховий стаж як юридичний факт, наявність якого є обов'язковим при призначенні пенсії за віком. Страховий стаж є невід'ємною частиною юридичного складу як підстави виникнення матеріальних правовідносин пенсійного забезпечення за віком. Поряд з тим окремо сам факт наявності необхідного страхового стажу не виступає підставою їх виникнення. Це ж саме стосується, наприклад, такої спеціальної умови, як трудовий стаж. Так, робота на державній службі є юридичною (спеціальною) умовою, оскільки період такої роботи є спеціальним стажем, але сам факт роботи на державній службі не є підставою виникнення пенсійного забезпечення за віком [18, с. 136];

3) спеціальні (юридичні) умови. Вони виникають до появи інших елементів, які входять до юридичного складу і різняться залежно від специфіки суб'єктів права на відповідний вид пенсійного забезпечення за віком і пенсійної системи, через яку здійснюється пенсійна виплата. Наприклад, стосовно категорії суб'єктів права на пенсію за віком, зокрема на пільгових умовах, можуть бути обумовлені відповідною трудовою діяльністю (наприклад, на підземних роботах, на роботах, передбачених списками № 1, 2, затверджених Кабінетом Міністрів України), соціальним статусом (багатодітна матір чи котра виховала інваліда з дитинства), станом здоров'я (інваліди по зору, хворі на гіпофізарний нанізм) тощо.

Зазначені вище елементи за своєю природою є матеріальними та об'єктивними і виступають приводом до вчинення дій, що виступають юридичними фактами процедурних правовідносин пенсійного забезпечення за віком. Такими є: 1) факт своєчасного волевиявлення (подання заяви) особи про призначення пенсії за віком, а також 2) факт прийняття рішення компетентного органу пенсійного забезпечення про призначення пенсії. Ці юридичні факти пропонуємо називати процедурами волевиявлення.

Окремо варто зазначити, що умови та підстави виникнення матеріальних правовідносин із забезпечення пенсій за віком обумовлюються відповідним видом пенсійної системи. Йде мова про те, що перелічені вище умови та підстави стосуються недоговірного пенсійного забезпечення за віком у солідарній пенсійній системі та державного пенсійного забезпечення за віком. Однак, у солідарній пенсійній системі можливе договірне регулювання, що здійснюється на основі договору про добровільну участь в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування. Договірна форма реалізації права на пенсію за віком у межах накопичувальної системи здійснюється через укладення договору страхування довічної пенсії, а в системі недержавного пенсійного забезпечення – через пенсійний контракт.

Наявність укладеного одного із зазначених вище договорів у сфері пенсійного забезпечення слугує обов'язковою підставою виникнення матеріальних правовідносин із забезпечення пенсій за віком на добровільних умовах. І, таким чином, у матеріальних правовідносинах пенсійного забезпечення за віком пенсійний договір виступає як самостійним юридичним фактом, так і елементом юридичного складу поряд із воле-

виявленням заінтересованої особи у формі подання заяви та документів до відповідного органу пенсійного забезпечення.

Визначаючи підставу виникнення матеріальних правовідносин пенсійного забезпечення за віком, необхідно також з'ясувати початок їх виникнення.

У юридичній літературі висловлювалися різні думки щодо питання, коли виникають правовідносини – у момент завершення останнього етапу в ланцюзі послідовних дій або кожної з дій, яка хоча і не породжує правовідносин у цілому, але пов'язана із тими або іншими правами й обов'язками [19, с. 46].

Вважаємо, що початком виникнення матеріальних правовідносин пенсійного забезпечення за віком є дата прийняття рішення про призначення пенсії за віком. Оскільки вище зазначалось, що факт прийняття рішення про призначення пенсії за віком є процедурним, а не матеріальним за своєю правовою природою, тому варто вказати наступне. Виникненню матеріальних правовідносин пенсійного забезпечення за віком неодмінно передують процедурні відносини, зокрема, зі встановлення юридичних фактів (наприклад, тривалості страхового стажу) та винесення рішень про призначення або про відмову у наданні пенсії за віком. А тому факт прийняття рішення про призначення пенсії за віком, будучи процедурним, крім того виступає заключним елементом фактичного складу, який завершує процес накопичення юридичних фактів, що в сукупності обумовлюють виникнення матеріальних правовідносин пенсійного забезпечення за віком.

Поряд з тим, початок виникнення матеріальних правовідносин пенсійного забезпечення за віком необхідно відрізнити від фактичної реалізації права на пенсію за віком, тобто її виплати, оскільки пенсія виплачується з моменту появи головного юридичного факту для цього виду пенсії – досягнення пенсійного віку, але за умови своєчасного звернення громадянина з необхідними документами у відповідний орган пенсійного забезпечення.

Висновки. Підсумовуючи, із викладеного можна резюмувати: 1) матеріальні правовідносини пенсійного забезпечення за віком – це врегульовані нормами пенсійного законодавства вольові соціальні стосунки претензійно-забезпечувального характеру, у яких згідно із рішенням уповноваженого органу пенсійного забезпечення правомочна сторона-пенсіонер має право на регулярне та у визначені строки отримання пенсії за віком у встановленому розмірі, а зобов'язана сторона – орган пенсійного забезпечення несе юридичний обов'язок надати (виплачувати) йому відповідно пенсію за віком; 2) підставу виникнення матеріальних правовідносин пенсійного забезпечення за віком становить відповідний фактичний (юридичний) склад, а умови їх виникнення поділяємо на загальні (норма права, правосуб'єктність як ознака суб'єкта правовідносин; юридичний факт, наявність або відсутність якого відповідно до норми права обумовлює виникнення правовідносин) та спеціальні умови, що виникають до появи інших елементів, які входять до юридичного складу і різняться залежно від специфіки суб'єктів права на відповідний вид пенсійного забезпечення за віком (їх трудовою діяльністю, соціальним статусом, станом здоров'я тощо) і пенсійної системи, через яку здійснюється пенсійна виплата.

Список літератури:

1. Конституція України, прийнята 28.06.1996 р. на V сесії Верховної Ради України [Текст]. – К. : Паливода А. В., 2011. – 51 с.
2. Правові проблеми пенсійного забезпечення в Україні: монографія / Н.М. Хуторян, М.М. Шумило, М.П. Стадник [та ін.]. – К. : Ін Юре, 2012. – 540 с.

3. Прилипко С. Право на пенсійне забезпечення та його реалізація в умовах ринкової економіки / Прилипко С. // *Право України*. – 2003. – № 2. – С. 45 – 48.
4. Горбатенко О.В. Особливості пенсійних правовідносин з реалізації права громадян на пенсійне забезпечення [Текст] / О.В. Горбатенко // *Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. пр.* – Одеса, 2009. – Вип.46 – С. 69 – 73.
5. Венедіктов С. В. Щодо передумов виникнення трудових правовідносин / С. В. Венедіктов // *Форум права*. – 2010. – № 4. – С. 137–144 [Електронний ресурс] Форум права. – URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/10vcvvtv.pdf>.
6. Кручинин А.В. Юридические факты и их составы, обуславливающие возникновение индивидуальных трудовых правоотношений в России : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05 / Кручинин Алексей Викторович. – М., 2003. – 171 с.
7. Скакун О.Ф. Теория права і держави: підручник / О.Ф. Скакун. – 2-ге видання. – К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. – 520 с.
8. Теория государства и права : курс лекций / под ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Юристъ, 2001. – 776 с.
9. Основи законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 14.01.1998 р. № 16/98-ВР [Текст] // *ВВР*. – 1998. – № 23. – Ст. 121.
10. Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи : Закон України від 08.07.2011 р. № 3668-VI // *ВВР*. – 2012. – № 12 – 13. – Ст. 82.
11. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 09.07.2003 р. № 1058-IV [Текст] // *ВВР*. – 2003. – № 49 – 51. – Ст. 376.
12. Про пенсійне забезпечення : Закон України від 05.11.1991 № 1788-XII [Текст] // *ВВР*. – 1992. – № 3. – Ст. 10.
13. Про недержавне пенсійне забезпечення : Закон України від 09.07.2003 р. № 1057-IV [Текст] // *ВВР*. – 2003. – № 47 – 48. – Ст. 372.
14. Зайкин А.Д. Правоотношения по социальному обеспечению. – М.: Издат. Московского ун-та, 1974. – 192 с.
15. Сташків Б. Суб'єкти правовідносин у сфері соціального забезпечення [Текст] / Б.І. Сташків // *Право України*. – 2003. – № 2. – С. 39 – 44.
16. Сивак С.М. Правові проблеми пенсійного забезпечення в Україні: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук; спец.: 12.00.05 – трудове право; право соціального забезпечення / С.М. Сивак. – К., 1999. – 17 с.
17. Синчук С.М. Щодо питання про обґрунтування сфери соціально-забезпечувальних відносин [Текст] / С.М. Синчук // *Вісник Львівського університету ім. Івана Франка*. – Серія юрид. – Вип. 53. – Львів, 2011. – С. 246 – 254.
18. Шумило М.М. Підстави виникнення пенсійних правовідносин / М.М. Шумило // *Науковий юридичний журнал «Юридична наука»*. – 2011. – № 1. – С. 135 – 138.
19. Гордєєв В.В. Поняття та зміст фактичного складу / В.В. Гордєєв. – *Науковий вісник Чернівецького університету*. – 2011. – Випуск 597. – С. 45 – 49.

Нискогуз Н. Б. К вопросу о возникновении материальных правоотношений пенсионного обеспечения по возрасту / Н. Б. Нискогуз // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Юридические науки». – 2013. – Т. 26 (65). № 2-1. – Ч. 1. – С. 366-374.

Осуществлен анализ правовой природы материальных правоотношений пенсионного обеспечения по возрасту. Выявлены основания, условия и момент возникновения материальных правоотношений пенсионного обеспечения по возрасту.

Ключевые слова: пенсионное обеспечение, право на пенсию по возрасту, материальные правоотношения пенсионного обеспечения по возрасту, пенсионный возраст.

ON THE ORIGIN OF THE OLD AGE PENSION SECURITY SUBSTANTIVE LEGAL RELATIONS

Nyskohuz N. B.

Law Faculty of the Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine

The article is dedicated to analyzing of the legal nature of the old age pension security substantive legal relations. The author explains the theoretical and practical importance of the definition of the old age pension security through the relevant legal relations. One of the types of them – the old age pension security substantive

legal relations – is conducted by author. The author characterizes the main features of the old age pension security substantive legal relations, which are the subject composition of the participants, the object, the prolonged nature of the legal relations and etc. The definition of the old age pension security substantive legal relations is given here. An article focuses on describing of the grounds, conditions and the moment of the origin of the old age pension security substantive legal relations. Special attention is given to the retirement age. It argues that the occurrence of the old age pension security substantive legal relations is not an automatically issue only because of the fact of the reaching the retirement age. It requires interdependent and coherent set of legal facts such as already checked on the procedural legal old age pension security relations the timely expression (in the form of an application) of a person who has reached the statutory retirement age and has the necessary insurance period and the decision of the relevant pension administration, or the presence of the one of such kinds of the agreements (an insurance policy life-long pension or the pension contract) between the interested person and the appropriate pension fund.

Key words: pension security, the right to an old-age pension security, the old age pension security substantive legal relations, retirement age.

Spisok literaturi:

1. Konstitutsiya Ukraini, priynyata 28.06.1996 r. na v sesiyi Verhovnoyi Radi Ukraini [Tekst]. – K. : Palivoda A. V., 2011. – 51 s.
2. Pravovi problemi pensiyogo zabezpechennya v Ukraini: monografiya / N.M. Hutoryan, M.M. Shumilo, M.P. Stadnik [ta in.]. – K. : In Yure, 2012. – 540 s.
3. Prilipko S. Pravo na pensiyne zabezpechennya ta yogo realizatsiya v umovah rinkovoyi ekonomiki / Prilipko S. // Pravo Ukraini. – 2003. – № 2. – S. 45 – 48.
4. Gorbatenko O.V. Osoblivosti pensiynih pravovidnosin z realizatsiyi prava gromadyan na pensiyne zabezpechennya [Tekst] / O.V. Gorbatenko // Aktualni problemi derzhavi i prava: zb. nauk. pr. – Odesa, 2009. – Vip. 46 – S. 69 – 73.
5. Venediktov S. V. Schodo peredumov viniknennya trudovih pravovidnosin / S. V. Venediktov // Forum prava. – 2010. – № 4. – S. 137 – 144 [Elektronniy resurs] Forum prava. – URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/10vcvvt.pdf>.
6. Kruchinin A.V. Yuridicheskie fakty i ih sostavyi, obuslavlivayushchie vozniknovenie individualnyih trudovyih pravootnosheniy v Rossii : dis. ... kand. yurid. nauk : 12.00.05 / Kruchinin Aleksei Viktorovich. – M., 2003. – 171 s.
7. Ckakun O.F. Teoriya prava i derzhavi: pidruchnik / O.F. Skakun. – 2-ge vidannya. – K.: Alerta; TsUL, 2011. – 520 s.
8. Teoriya gosudarstva i prava : kurs lektsiy / pod red. N.I. Matuzova i A.V. Malko. – 2-e izd., pererab. i dop. – M. : Yurist', 2001. – 776 s.
9. Osnovi zakonodavstva pro zagalnoobov'yazkove derzhavne sotsialne strahuvannya: Zakon Ukraini vid 14.01.1998 r. № 16/98-VR [Tekst] // VVR. – 1998. – № 23. – St. 121.
10. Pro zahodi schodo zakonodavchogo zabezpechennya reformuvannya pensiyanoi sistemi : Zakon Ukraini vid 08.07.2011 r. № 3668-VI // VVR. – 2012. – № 12 – 13. – St. 82.
11. Pro zagalnoobov'yazkove derzhavne pensiyne strahuvannya : Zakon Ukraini vid 09.07.2003 r. № 1058-IV [Tekst] // VVR. – 2003. – № 49–51. – St. 376.
12. Pro pensiyne zabezpechennya : Zakon Ukraini vid 05.11.1991 № 1788-XII [Tekst] // VVR. – 1992. – № 3. – St. 10.
13. Pro nederzhavne pensiyne zabezpechennya : Zakon Ukraini vid 09.07.2003 r. № 1057-IV [Tekst] // VVR. – 2003. – № 47–48. – St. 372.
14. Zaykin A.D. Pravootnosheniya po sotsialnomu obespecheniyu. – M.: Izdat. Moskovskogo un-ta, 1974. – 192 s.
15. Stashkiv B. Sub'ekti pravovidnosin u sferi sotsialnogo zabezpechennya [Tekst] / B.I. Stashkiv // Pravo Ukraini. – 2003. – № 2. – S. 39 – 44.
16. Sivak S.M. Pravovi problemi pensiyogo zabezpechennya v Ukraini: Avtoref. dis. na zdobuttya nauk. stupenya kand. yurid. nauk; spets.: 12.00.05 – trudove pravo; pravo sotsialnogo zabezpechennya / S.M. Sivak. – K., 1999. – 17 s.
17. Sinchuk S.M. Schodo pitannya pro obgruntuvannya sferi sotsialno-zabezpechuvalnih vidnosin [Tekst] / C.M. Sinchuk // Visnik Lvivskogo universitetu im. Ivana Franka. – Seriya yurid. – Vip. 53. – Lviv, 2011. – S. 246 – 254.
18. Shumilo M.M. Pidstavi viniknennya pensiynih pravovidnosin / M.M. Shumilo // Naukoviy yuridichniy zhurnal «Yuridichna nauka». – 2011. – № 1. – S. 135 – 138.
19. Gordeev V.V. Ponyattya ta zmist faktichnogo skladu / V.V. Gordeev. – Naukoviy visnik Chernivetskogo universitetu. – 2011. – Vipusk 597. – S. 45 – 49.